

đarske židovske obitelji, tragično opterećeno genocidom u Drugome svjetskom ratu, kao i osobno iskustvo mladoga ljevičara, isto tako tragično opterećeno totalitarističkim fijaskom od 1956. godine, od mađarske revolucije, djelo je libertinskoga intelektualca, nespremnog na bilo kakve kompromise u temeljnim pitanjima ljudskih i narodnih prava i istovremeno uvjerenog da i njegova Mađarska i Srednja Europa, sa svojim povijesnim iskustvom i sa svojim kreativnim potencijalom, mogu imati i bolju budućnost.

Drago Rokсандić

François Furet

(1927 – 1997)

François Furet koji je umro 12. srpnja 1997. u 70-oj godini, bio je jedan od najutjecajnijih ljudi u suvremenoj Francuskoj. Možda je to čudno zapažanje o čovjeku koji je proveo cijeli svoj život u akademskom zvanju i čije djelo se najvećim dijelom sastoji od niza studija o Francuskoj revoluciji. Priznanje je za profesora Fureta i ilustracija trajnoga mjesta intelektualca u modernoj francuskoj kulturi, da je njegov utjecaj bio tako velik.

No, François Furet nije bio običan intelektualac niti običan povjesničar. Kao mnogi drugi francuski znanstvenici i intelektualci njegove generacije, on je u svojim mlađim danima bio član Francuske komunističke partije. Napustio je partiju 1956., a njegovo povlačenje je prosvjed protiv sovjetske invazije Mađarske. Kao što je kasnije priznao, »bila je to najpametnija stvar koju sam ikada učinio«. Iskustvo u Francuskoj komunističkoj partiji oblikovalo je Furetovo osobno i znanstveno zanimanje za cijeli život.

Nakon što je diplomirao na Sorbonni, Furet je posvetio svoj akademski rad istraživanju Francuske revolucije. Godine 1965, zajedno s pokojnim Denisom Richetom, objavio je *Francusku revoluciju*, široko zapaženo djelo od dva sveska. U knjizi Furet je pristupio povijesti revolucionarne Francuske iz uobičajene perspektive škole oko *Annalesa*, naglašavajući kontinuitete s francuskom prošlošću, i dao prioritet dugotrajnim socijalnim i kulturnim procesima a nije najveću važnost pripisao političkim događajima, što se inače činilo.

Ta nova studija revolucionarnoga razdoblja bila je radikalno napuštanje dotadašnje interpretacije stvorene pod značajnim utjecajem marksističke historiografije koja je dominirala proučavanjem francuske prošlosti poslije Drugoga svjetskoga rata. I u dva sljedeća desetljeća, Furet je nastavio s objavljivanjem niza potpuno originalnih eseja. Oni su otvarali nove putove koji su preobrazili naše razumijevanje francuske revolucionarne prošlosti mnogo više nego što se prije toga uopće moglo zamisliti. U radovima: *Misliti Francusku revoluciju*, *Marx i Francuska revolucija*, *Revolucija 1770-1880* i *Kritički rječnik Francuske revolucije* (izdan s Monom Ozouf), Furet je uništio ono što je sam nazvao »revolucionarnim katekizmom«: marksistički i neomarksistički prikaz Francuske revolucije kao modela i prethodnice svih buržoaskih revolucija, utemeljen na interpretaciji godina 1789. do 1794. kao klasičnoga presedana kasnijih klasnih borbi.

Furetov izvanredan doprinos interpretaciji Francuske revolucije je u ovome: jednostavno je uklonio stare socijalne kategorije i pretpostavljene konflikte iz središta našega historijskoga zanimanja, i nadomjestio ih naglašenim političkim, intelektualnim i kulturnim prikazom i razumijevanjem francuske revolucionarne prošlosti. Podsjetio je čitatelje da je Revolucija bila prije svega radikalna pomak u ljudskom samorazumijevanju i u ravnoteži intelektualne i političke moći. U Furetovim rukama Francuska je revolucija postala opet ono što je bila u doba velikih liberalnih povjesničara ranoga 19. stoljeća: složen sukob svjetonazora te političkoga i filozofskoga pristupa vlasti i politici, sa svojim korijenima u prosvjetiteljstvu. No taj se sukob prilagođavao složenim i brzim promjenama političkih prilika u revolucionarnom desetljeću.

Značenje Furetova rada u Francuskoj bilo je u sljedećem: ono se podudaralo s nazadovanjem marksizma kao kontronog obrasca u francuskim intelektualnim i znanstvenim krugovima, i pomagalo je

upotpuniti taj proces. Štoviše, razaranjem dugo prihvaćenoga klišea o revolucionarnim počecima moderne francuske politike, Furet je pomogao svojim suvremenicima da uče misliti o samoj politici i o načinu kako se u Francuskoj vlada i kako bi se moglo vladati u godinama koje dolaze. U tom smislu Furetovo novo oblikovanje našega razumijevanja Francuske revolucije, postalo je značajan činitelj prevladavanja revolucionarne baštine u francuskoj političkoj argumentaciji. Posljedica je da je opet jednom postalo moguće raspravljati o politici, političkoj filozofiji i mjestu države u društvu bez stalnoga pozivanja na »revolucionarni katekizam«: buržoazija, proletarijat, klasna borba, »povijesni procesi« itd. Bez obzira što se može dogoditi s našim razumijevanjem francuske prošlosti, ili same francuske sadašnjosti, Furetovo postignuće ostaje neprijeporno. Ništa više neće biti kao što je bilo prije nego što se on pojavio.

Da se François Furet zaustavio samo na tome, on bi već dao sjajan doprinos proučavanju europske prošlosti i političkoj kulturi svoje vlastite zemlje. No, on je išao dalje. Osam godina, od 1977. do 1985, Furet je bio predsjednik EHESS – *Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales* (Škole za visoke studije društvenih znanosti – nastavne i znanstvene ustanove struje oko *Annales*, *prim. prev.*). Škola je intelektualno obnovljena novim mlađim i radikalno različitim znanstvenicima koji su zauzeli svoje mjesto u središtu francuskoga intelektualnoga i znanstvenoga života. Furet je imao glavnu ulogu i u osnivanju *Instituta Raymond Aron*. Taj institut posvećen je uspomeni najvećega suvremenoga francuskoga socijalnoga teoretičara, čovjeka koji je za života bio zanemaren, a sada je postao središnja točka preporoda francuske liberalne misli.

U posljednjim godinama Furetov interes se razvio dalje sve do današnjice pa je 1995. objavio *Le passé d'une illusion (Prošlost jedne iluzije)*, opširan esej o 20. stoljeću, u obliku historije mita o komunizmu. Taj blještavi polemički pothvat osvojio je Francusku kao oluja. Kao prikaz historije komunističke iluzije u našem stoljeću, i načina kako se u nju vjerovalo i kako je bila iskorištavana, Furetova knjiga nije bila posebno originalna. Kako je sam izjavio, Hannah Arendt i drugi prije njega rekli su mnogo o istim stvarima. No Furetov genij ležao je u kombinaciji znanstvenoga pregleda osporavane prošlosti s polemički potkrepljenim argumentima usmjerenim prema sadašnjosti. U tom pogledu knjiga je bila golem uspjeh. To djelo, *bestseller* u Francuskoj i mnogo čitano u cijeloj Europi, komentatori vide kao konačno zabodeni čavao u mit lenjinizma povezan sa proširenijim mitom o revoluciji na Zapadu koji je nastajao u dva prošla stoljeća. U svom posljednjem i možda najvećem djelu, on je tako dovršio svoje životno poslanje jer je povukao konačnu i zaključnu crtu pod iluziju o revolucionarnoj preobrazbi koja je oblikovala tako mnogo od europske misli od kraja 18. stoljeća.

Žalosna smrt François Fureta desila se kratko nakon njegova izbora u Francusku akademiju, koja ga je afirmirala kao jednoga od »besmrtnika« njegove zemlje. Bila je to bogato zaslužena čast. Ipak, ništa o Françoisu Furetu ne odaje uobičajenu sliku ponosnoga akademika koji je van svega. Sa 70 godina ostao je što je bio u cijeloj svojoj karijeri: ljubazan, pristupačan, topao i izuzetno angažiran znanstvenik, jednako kod kuće, i na postdiplomskom seminaru sveučilišta u Chicagu i pri širenju svojih pogleda na masovnu publiku putem francuske nacionalne televizije. Bio je bez premda velikodušan svojim vremenom, energijom i znanjem – što će rado potvrditi njegovi brojni kolege u SAD, Francuskoj i ostaloj Europi. Bio je odvažan govornik kad se govorilo o stvarima u koje je vjerovao i davao je obilnu podršku studentima, kolegama i pojavama čak kad je (kao u povodu 200-godišnjice Francuske revolucije) zbog toga stekao mnoge neprijatelje među znanstvenicima i drugim nostalgičarima jednostavne prošlosti koje ih je Furet lišio. Njegova smrt je neprocjenjiv gubitak za sve nas, za historijsku profesiju i za njegovu zemlju.

Tony Judt (direktor Remarque Instituta Sveučilišta u New Yorku i stalni član Instituta za znanosti o čovjeku [Institut für die Wissenschaften vom Menschen] u Beču)

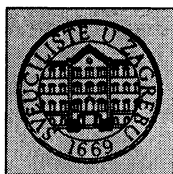
Prevela: Mirjana Gross

Furet je 1973. posjetio Zagreb i održao predavanje, tiskano u »Časopisu za suvremenu povijest« 1974/1, 95-100 (*Od povijesti – priče do povijesti – problema*). U povodu 200-godišnjice Francuske revolucije na hrvatskom je objavljen njegov članak *Teror, »Naše teme«*, 1-2, 1990., 182.194. Nedavno je prevedeno i objavljeno i njegovo djelo *Prošlost jedne iluzije*, Zagreb, 1997.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

30

ZAGREB 1997.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 166, fax. 385 1/ 6156 879
Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Tehnički urednik
Krešo Turčinović

Naslovna stranica
Iva Makvić

Lektura i korektura
Ljiljana Cikota

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Marina Denona-Krsnik

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949. 75

RADOVI 30

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. – Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1997.
– 372 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X

Kompjutorski slog i prijelom
Krešo Turčinović

Tisak
KRATIS – Zagreb

Tiskanje završeno u ožujku 1998. godine

Naklada
500 primjeraka